

**INFLUÈNCIA DELS TALLERS
INTERGENERACIONALS EN LA IMATGE
QUE TENEN ELS INFANTS DE LES
PERSONES GRANS**

Influència dels tallers intergeneracionals en la imatge que tenen els infants de les persones grans

Isabel María Gracia Povea

Mireia Ramírez Pérez

Maria Romero Adell

Romina Paula Viola Drogo

Resum

Envellir és, a més d'un fet biològic, un concepte cultural que canvia depenent de l'evolució de la societat. Actualment, la imatge social de les persones grans té connotacions negatives: passivitat, malaltia, declivi, deteriorament i manca d'autonomia personal. Per evitar l'adquisició d'estereotips negatius de la tercera edat en les persones, és important intervenir en la primera etapa del procés evolutiu: la infància.

Aquest article descriu la implementació d'un projecte intergeneracional al centre de dia DomusVi Coll d'en Rabassa amb la participació dels alumnes de primer de primària del Col·legi Sant Vicenç de Paül. Centrat en els infants, aquest estudi posa en relleu el seu potencial per derrocar prejudicis i estereotips sobre les persones grans, tan arrelats en la societat actual.

Hem pogut observar i analitzar, mitjançant un qüestionari d'elaboració pròpia i durant el transcurs del projecte, l'evident canvi d'imatge social sobre la gent gran que es produeix en els nins i nines quan es comparteixen activitats i vivències entre diferents generacions.

Resumen

Envejecer es, además de un hecho biológico, un concepto cultural que cambia dependiendo de la evolución de la sociedad. Actualmente, la imagen social de las personas mayores tiene connotaciones negativas: pasividad, enfermedad, declive, deterioro y falta de autonomía personal. Para evitar la adquisición de estereotipos negativos de la tercera edad en las personas, es importante intervenir en la primera etapa del proceso evolutivo: la infancia.

El presente artículo describe la implementación de un proyecto intergeneracional en el centro de día DomusVi Coll d'en Rabassa con la participación de los alumnos y alumnas de primero de primaria del Colegio Sant Vicenç de Paül. Centrado en los niños, este estudio pone de relieve su potencial para derribar prejuicios y estereotipos sobre las personas mayores, tan arraigados en la sociedad actual.

Hemos podido observar y analizar, mediante un cuestionario de elaboración propia y durante el transcurso del proyecto, el evidente cambio de imagen social sobre las personas mayores que se produce en los niños y niñas cuando se comparten actividades y vivencias entre diferentes generaciones.

1. Introducció

És un problema obert a la investigació la manera en què les idees dels infants es vinculen amb les creences compartides per la seva comunitat. Conèixer les característiques que descriuen la forma en què s'observa la vellesa des de la perspectiva dels infants és determinant per abordar estratègies d'intervenció social que ajudin a construir i consolidar una imatge social de la tercera edat sense estereotips (Monchietti, Lombardo i Sánchez, 2007).

Especialment en les etapes primerenques de la infància, els nins i nines adquireixen els primers prejudicis d'un grup social (Mena, Palacios i Trianes, 2005; Molina Román, 2015). Així, cal fer una intervenció social en aquest moment del desenvolupament evolutiu potenciant la seva interacció amb la tercera edat. Els projectes intergeneracionals són una bona eina per a això, ja que, en la descripció d'aquest concepte, una de les característiques principals és que hi actuen diverses generacions (Sánchez et al., 2007) i intenten rebatre les idees estereotipades i generalitzades sobre la vellesa (López, Fernández, Martos, Estévez Guerra i Carballo, 2007).

Nombrosos estudis evidencien l'impacte positiu en la població més gran que participa en projectes intergeneracionals (López et al., 2007; Sánchez et al., 2007), però pocs se centren en els beneficis que aquests aporten a la infància (López et al., 2007) i a la construcció d'una imatge social de la vellesa compartida que aportï valors positius i perdurables en l'edat adulta. Per aquest motiu, i servint-se del desenvolupament d'un projecte intergeneracional, aquest any el centre de dia DomusVi Coll d'en Rabassa va impulsar un estudi que cercava observar la influència dels tallers intergeneracionals en la imatge que tenen els infants de la vellesa.

L'any 2016 sorgeix el projecte intergeneracional «Els arbres més vells són els que donen els fruits més dolços», impulsat pel Col·legi Sant Vicenç de Paül amb la col·laboració del centre de dia DomusVi Coll d'en Rabassa. Aquest projecte volia acostar i cuidar els col·lectius més vulnerables: la infància i la vellesa. Es va iniciar amb alumnes de sisè de primària i es va dur a terme a través d'activitats i tallers, amb l'objectiu d'aconseguir una continuació al llarg dels anys. Actualment, l'any 2019, continua aquesta col·laboració entre el col·legi i el centre de dia.

A causa de l'èxit en la intervenció amb els alumnes de sisè de primària, en la qual es van evidenciar canvis importants i positius en la imatge social que tenen els nins i nines sobre la vellesa, es va plantejar aquest estudi amb alumnes de primer de primària, amb l'objectiu d'observar la influència dels tallers intergeneracionals en la imatge social que tenen els infants de la gent gran.

Tenint en compte l'experiència prèvia, esperàvem que, després de la intervenció:

- Disminuirien les connotacions negatives en la imatge social que tenen els infants de la vellesa.
- Augmentarien i es diferenciarien les característiques (adjectius) amb els quals els infants defineixen la vellesa.

2. Metodologia

Vam aplicar la intervenció a través d'activitats amb els usuaris del centre de dia del Coll d'en Rabassa, que té capacitat per a trenta persones. Amb la col·laboració del Col·legi Sant Vicenç de Paül, els subjectes d'estudi varen ser els alumnes de primer de primària.

Proves d'avaluació

En primer lloc, l'equip tècnic del centre de dia va elaborar el *Qüestionari per a la percepció de la vellesa en alumnes de primer de primària*, que consta de vint preguntes. Les preguntes es van agrupar en cinc factors d'estudi: percepcions fonamentals, característiques físiques i de personalitat, aspectes socials-relacionals, capacitats i habilitats, i centre de dia.

Taula 1 | *Qüestionari*

Qüestionari
1. Què és ser una persona gran? Com te la imagines?
2. A quina edat una persona ja és una persona gran?
3. Com veus que és la salut de les persones grans? És bona? Dolenta? Regular?
4. Quines coses bones creus que té ser una persona gran?
5. I quines coses dolentes?
6. Com es veu una persona gran físicament? Com és el seu físic? El seu aspecte?
7. Com és la manera de ser de la persona gran? Són alegres? Tristes? Divertides? Són avorrides? Simpàtiques i afectuoses o rondinaires i esquerpes?
8. On viuen les persones grans? A la ciutat o al camp? A ca seva? En una residència? A cals fills? Amb qui? Totes soles? Amb la parella? Amb els fills? Amb un cuidador?
9. Les persones grans tenen amics? Quants? Com són els seus amics?

10. A què es dediquen les persones grans? Què fan durant el dia?
11. Quines activitats creus que poden fer les persones grans? Capacitats físiques: Esport. Quin tipus d'esport poden fer? Capacitats mentals: Creus que poden estudiar? Llegir i escriure? Les persones grans tenen bona memòria o obliden les coses? Ús de les TIC: Utilitzen internet? Tenen mòbil?
12. Què és un centre de dia?
13. Per què són aquí?
14. Portaries els teus pares a un centre?

Font: elaboració pròpia

És important dir que, encara que existeixen qüestionaris per avaluar creences i actituds en relació amb la vellesa com *Facts on Aging Quizzes (FAQ)*, adaptat a la població espanyola, i el qüestionari per avaluar estereotips de la vellesa de Montorio i Izal (Mena et al., 2005; Santamarina, 2009), actualment no es disposa d'un que tingui les característiques adequades per a aquest estudi en concret, per això es va decidir elaborar-ne un de propi.

El mateix professional va realitzar el qüestionari preintervenció i postintervenció a l'alumne corresponent, s'encarregà de guiar l'entrevista, creant un ambient íntim i de confiança i acomodant el llenguatge al que comunament utilitzen els infants. Les respostes es van transcriure literalment en una base de dades i es van categoritzar en tres grups: positiva, neutral i negativa. A cada una de les respostes s'hi va assignar una puntuació per, posteriorment, fer una extracció de dades que ens permetin treure percentatges i valorar si s'ha produït un canvi en la imatge que tenen els infants de la vellesa després de la intervenció.

Amb una puntuació de $0 \leq 0,4$, es van considerar respostes negatives aquelles que incapaciten la persona per fer alguna cosa o tenen connotació negativa, com per exemple: els ancians no poden fer esport o no tenen bona memòria.

Amb una puntuació $0,4 < 0,7$, es van considerar respostes neutrals aquelles que eren ambigües o que no aportaven informació rellevant, com per exemple: alguns ancians són divertits, altres no.

I amb una puntuació $> 0,7$, es van considerar respostes positives aquelles que contenien adjectius i valors positius, com per exemple: els ancians són molt simpàtics i divertits.

Subjectes d'estudi

La mostra està composta per 19 alumnes, 9 del sexe femení i 10 del sexe masculí, amb una edat d'entre 6 i 7 anys.

Procediment d'intervenció

Les intervencions van ser planejades i preparades per l'equip tècnic del centre de dia del Coll d'en Rabassa, tenint en compte aquells aspectes en els quals es volia incidir per poder produir un canvi de visió vers els ancians.

A la taula 2 podem consultar els tallers intergeneracionals, els objectius amb els quals foren plantejats i el seu desenvolupament.

Taula 2 | *Tallers duts a terme al centre de dia del Coll d'en Rabassa*

Taller	Objectius	Desenvolupament
1	Presa de contacte, inici del vincle i passar el qüestionari.	Els alumnes dibuixen una persona gran amb l'ajuda dels ancians mentre l'equip tècnic passa qüestionaris.
2	Potenciar el vincle, vivència de les habilitats esportives i capacitats motrius dels grans.	Jocs per estacions com bitlles, la xarxanca, bàsquet, relleus, circuits d'obstacles...
3	Enfortir els vincles establerts i observar la capacitat imaginativa i creativa de les persones grans.	Creació d'un mural conjunt de tema lliure.
4	Observar l'habilitat culinària de les persones grans i les habilitats bàsiques de la vida diària.	Taller de cuina: Crespells per parelles avi-infant.

3. Resultats

Per obtenir els resultats es va crear una base de dades que contenia les respostes extretes del qüestionari abans i després de la intervenció. Es va atorgar una puntuació a cada una de les respostes basades en la categorització de negatiu, neutral i positiu. Els resultats obtinguts es van analitzar tenint en compte els factors d'estudi.

Els gràfics 1, 2 i 3 mostren les consideracions dels infants sobre l'edat mitjana i els aspectes positius i negatius que té ser una persona gran.

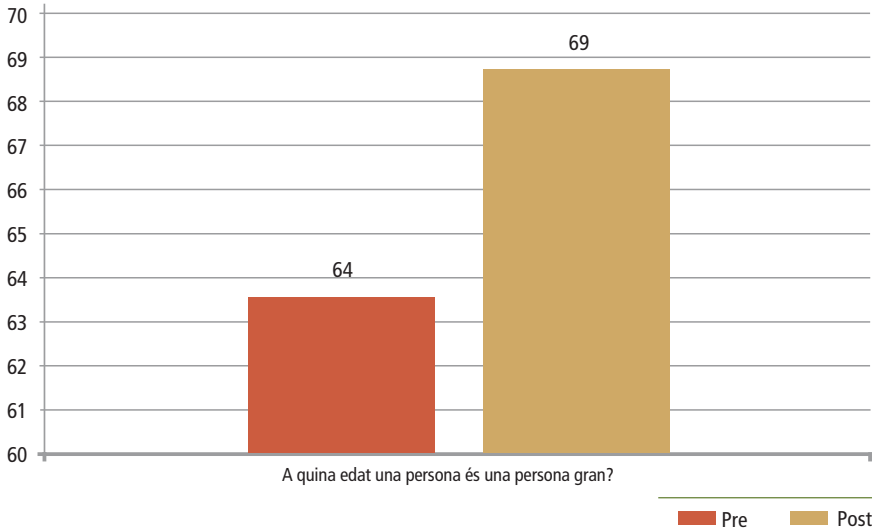
Abans de la intervenció, la mitjana d'edat en què una persona ja era gran per als infants era 64 anys. El significat de ser una persona gran, en un 95% de respostes, era estar malalt, necessitar ajuda o estar proper a la mort. El 47% de les respostes referents a la salut eren positives.

Després de la intervenció, l'edat mitjana de vellesa augmenta a 69 anys; en el significat de ser gran apareix un 42% de respostes amb connotacions positives enfront al 5% de les respostes preintervenció, i el 74% afirma que la salut dels ancians és bona.

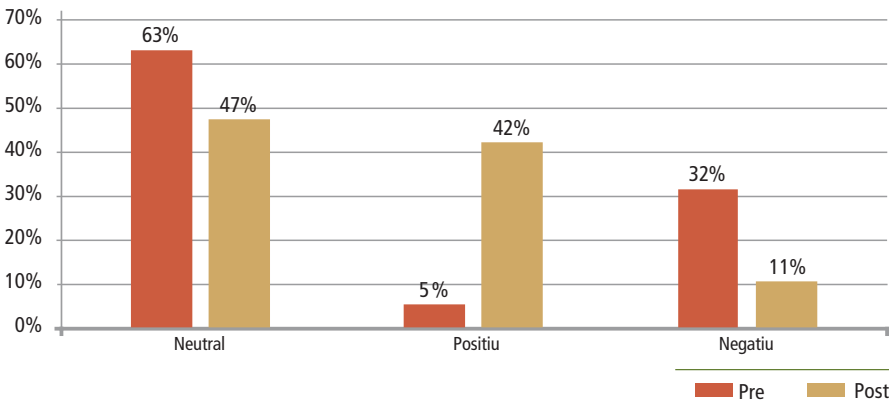
Abans de la intervenció, els aspectes positius que els nins consideraven que tenia ser una persona gran es basaven en la inactivitat, com no treballar i descansar (74% de respostes). Quant als aspectes negatius, el 68% de les respostes eren la proximitat de la mort i les malalties.

Després de la intervenció, el factor positiu de la inactivitat es va reduir un 42% i es van incorporar respostes de caràcter més actiu, com ajudar i fer activitats, també amb un 42%. Quant als aspectes negatius, es van reduir les respostes donades anteriorment un 63%.

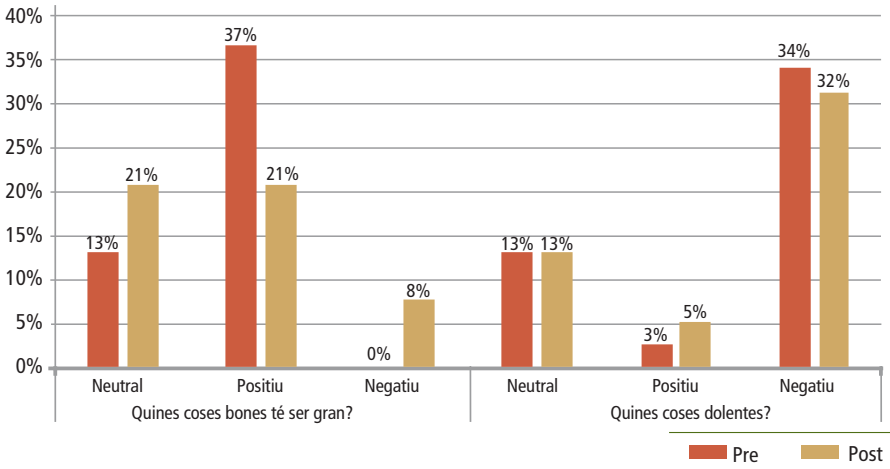
Gràfic 1 | *Edat mitjana de les persones grans*

Gràfic 2 | *Significat del concepte «persona gran»*

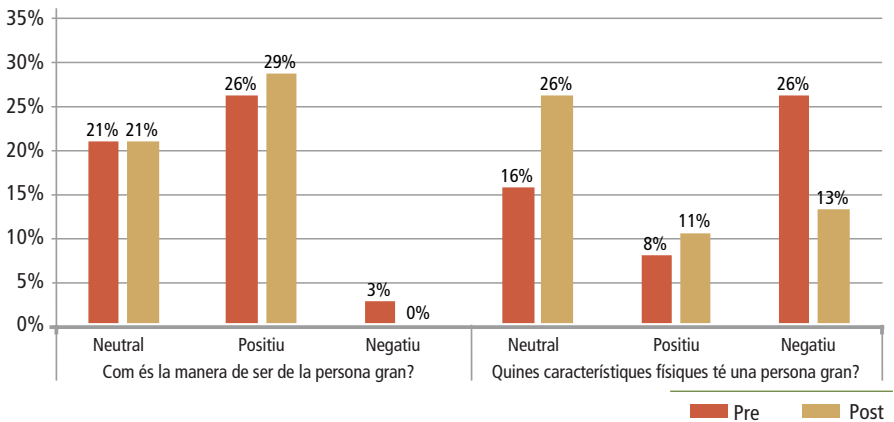
Gràfic 3 | Consideracions positives i negatives que té la vellesa

Al gràfic 4, podem observar les respostes relatives a las característiques físiques i de personalitat de les persones grans.

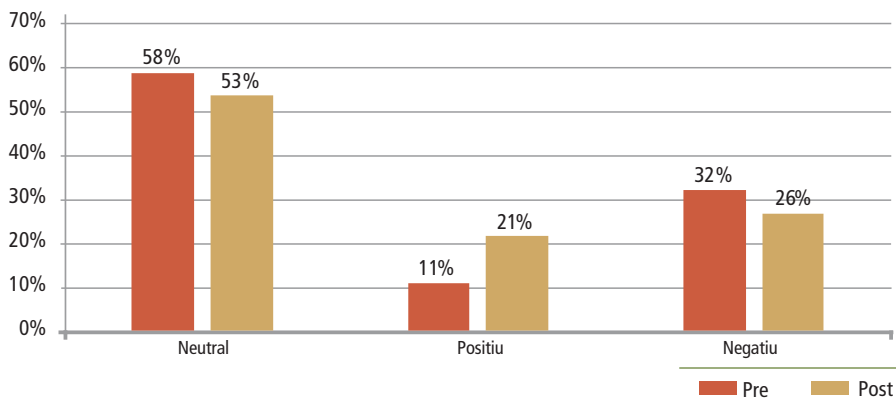
Les respostes relacionades amb el físic, preintervenció, eren un 53% d'aspecte negatiu, com lletjos, enfadats o sense dents, mentre que, després, aquestes consideracions només s'evidenciaven en el 26% de respostes. També aparegué un 53% de respostes ambigües com «alguns tenen dents i altres no».

Gràfic 4 | Característiques físiques i de personalitat de les persones grans

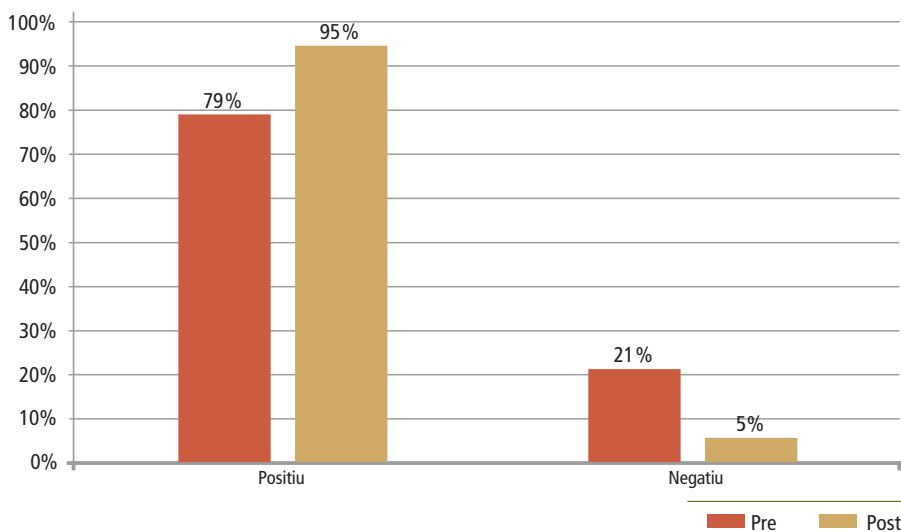

Pel que fa als trets de personalitat de les persones grans, el 5% de les respostes preintervenció eren negatives, el 42% eren ambigües i el 58% positives. Després de la intervenció, van desaparèixer les respostes negatives, es van mantenir les ambigües i augmentaren les positives un 58%.

Gràfic 5 | On viu la gent gran?

Gràfic 6 | Les persones grans tenen amics?

Els gràfics 5 i 6 mostren els aspectes residencials i relacionals de les persones grans. S'observa en les respostes dels infants un augment en l'autonomia de les persones grans a l'hora de viure sense cuidadors, evidenciat pel 21% després de la intervenció en contraposició a l'11% abans de la intervenció, i un descens en les respostes que afirmen que necessiten viure acompanyats, el 26%, enfront del 32% d'abans de la intervenció.

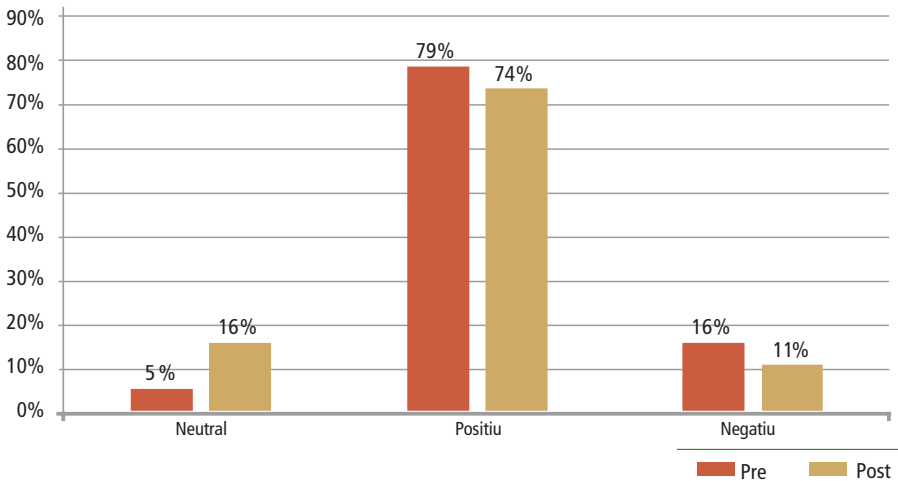
A la pregunta que abordava la qüestió relacional d'aquesta etapa de la vida, el 79% dels nins va respondre que els ancians tenien amics, mentre que després de la intervenció el 95% afirmava la mateixa condició.

Els gràfics 7 i 8 mostren les consideracions que tenen els infants sobre les capacitats i habilitats de les persones grans.

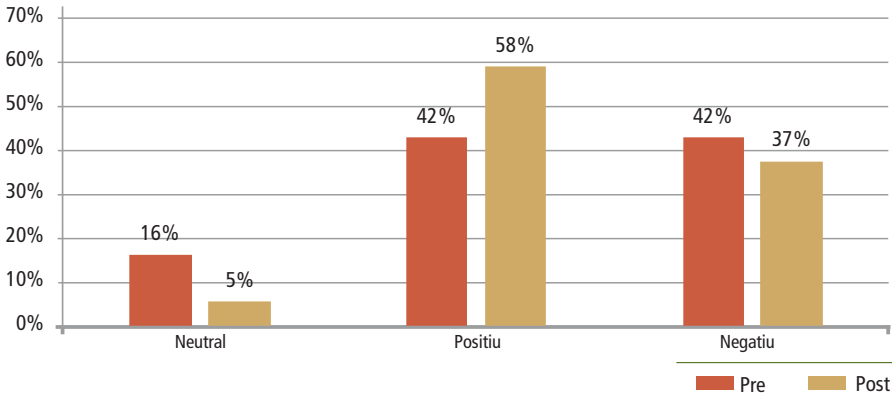
Pel que fa a la pregunta sobre a què es dediquen les persones grans, el 16% de les respostes tenien connotacions passives, com dormir o veure la TV, i, després de la intervenció, es va reduir el percentatge a l'11%. Per altra banda, el 74% de les respostes després de la intervenció tenien en compte el factor actiu, com fer exercici i passejar.

Abans de la intervenció, un 42% dels infants van contestar que no eren capaços de fer les activitats que els havíem plantejat i, després, el 39% va contestar el mateix. En canvi, el 56% d'infants van contestar positivament pel que fa a capacitats i habilitats.

Gràfic 7 | A què es dediquen les persones grans?

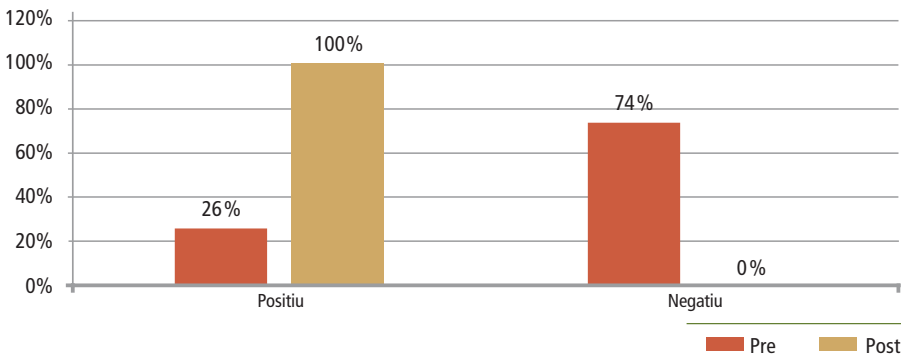
Gràfic 8 | Quines activitats creus que són capaces de fer les persones grans?

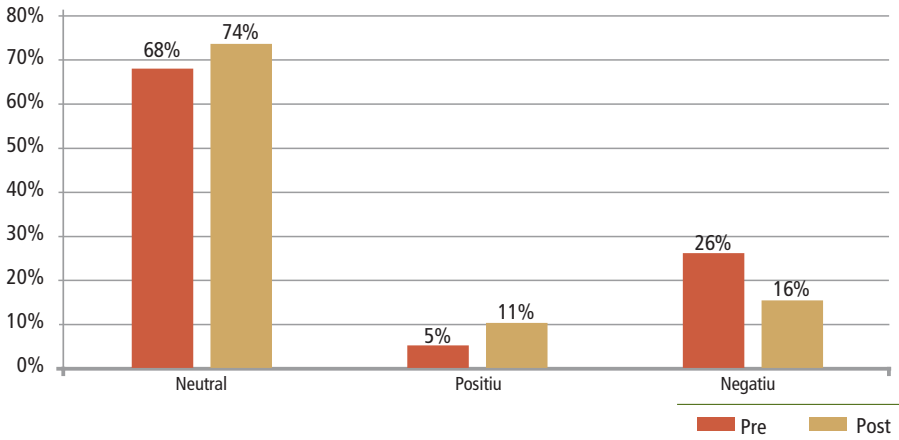
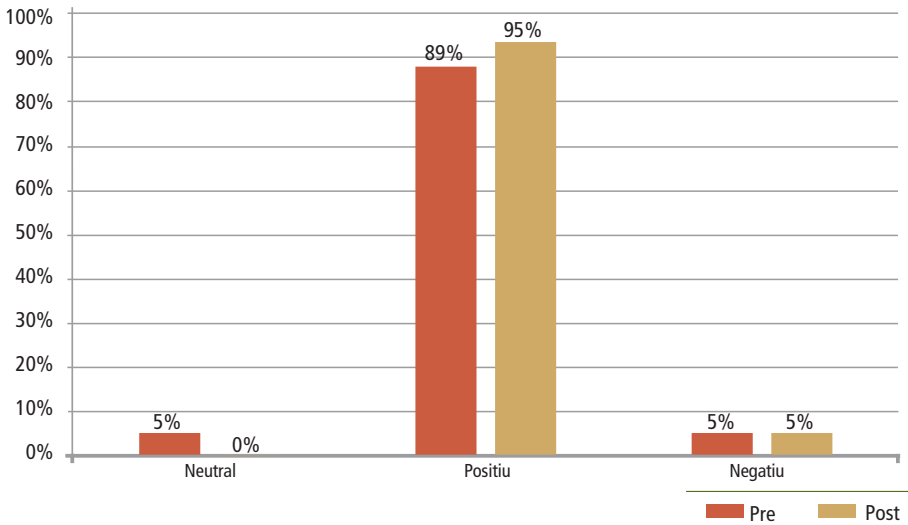

Els gràfics 9, 10 i 11 mostren les respostes en relació amb el significat i la utilitat dels recursos d'atenció a la dependència. Podem observar que abans de la intervenció, amb un 74% de les respostes, els infants no tenien una idea clara de què és un centre de dia, mentre que després els infants havien adquirit una idea clara i respongueren amb un 100%, cosa que demostra que saben el significat del que són aquests centres. Un 68% dels infants responien al començament que la raó per la qual les persones grans són al centre de dia és perquè estan malalts, mentre que després de la intervenció apareix un 11% de respostes que diuen que la raó és passar-ho bé, que contrasta amb el 5% abans de la intervenció.

A la pregunta si, quan siguin adults, els infants durien els seus pares a un centre de dia, observem com després de la intervenció el 95% dels infants utilitzarien aquest recurs.

Gràfic 9 | Què és un centre de dia?

Gràfic 10 | Per què les persones grans són al centre de dia?**Gràfic 11 | Quan siguis adult duries els teus pares a un centre de dia?**

4. Discussió i conclusions

Considerant la representació social de la vellesa en el marc social en el qual es desenvolupen els infants, hem pogut observar que, si es relacionen amb la tercera edat, els prejudicis que tenien es modifiquen.

Compartir espais i activitats conjuntes entre individus de diferents generacions és una bona estratègia per conèixer la realitat de la vellesa en tota la seva extensió. S'evidencia la condició de temporalitat del període de malaltia, s'elimina l'estereotip d'«els avis sempre estan malalts» i s'endarrereix l'edat en la qual consideren una persona com a anciana.

L'educació intergeneracional proporciona als infants i a la gent gran l'oportunitat de construir una experiència compartida en què no entren els estereotips, sinó la convicció que és possible una vivència plena de la vida en totes les etapes. (Gómez-Calcerrada i Navarro, 2009).

Davant un col·lectiu, en lloc d'atorgar-hi una sola característica física o de personalitat, tenen més en compte la diversitat, sense englobar dins un mateix adjectiu totes les persones grans. També s'ha millorat l'aspecte social, mitjançant afirmacions com «tenen molts amics» i «fan activitats». Aquest fet és un factor fonamental per destruir estereotips i fer una visió més crítica.

El mateix passa amb l'autonomia i l'exercici físic. La seva percepció ha evolucionat de tenir una visió que són persones molt dependents a tenir matisos d'aspecte positiu i de capacitat.

Finalment, trobem molt interessant el canvi que han fet en relació amb els centres de dia, ja que la majoria els confonien amb una residència o directament no sabien què eren. Després del projecte, els nins i nines tenen clar que un centre de dia és un espai en què es dona atenció a les persones grans, on poden aprendre coses noves, millorar amb els professionals els aspectes físics i mentals i tornar a casa quan acaba el dia. Donat el pronòstic d'envelliment de la població actual, trobem important que els infants normalitzin aquests tipus de centres de cara al futur, sense els prejudicis que els envolten, ja que de cada vegada són més necessaris.

Referències bibliogràfiques

Gómez-Calcerrada, F. i Navarro, J. L. (2009). Los mitos y estereotipos sobre la vejez en los medios de comunicación y la importancia de la educación intergeneracional. *IX Congreso Nacional de Organizaciones de Mayores «El arte de envejecer»*.

López, E. F., Fernández, M. M., Martos, A. D., Estévez, G.J. i Carballo, I. P. (2007). Proyecto de intercambio generacional: Aprendamos juntos. *Gerokomos*, 18(1), 8-15.

Mena, M. J. B., Palacios, C. S. i Trianes, M. V. (2005). Cuestionario de evaluación de estereotipos negativos hacia la vejez. *Revista Multidisciplinar de Gerontología*, 15(4), 212-220.

Molina, D. (2015). *Orígenes infantiles del viejismo*. Granada.

Monchietti, A., Lombardo, E. i Sánchez, M. (2007). Representación social de la vejez en niños y púberes. *Límite. Revista Interdisciplinaria de Filosofía y Psicología*, 2(16), 71-81.

Sánchez, M., Butts, D. M., Hatton-Yeo, A., Jarrott, S. E., Kaplan, M. S., Martínez, A., ... Weintraub, A. P. C. (2007). Los programas intergeneracionales: concepto, historia y modelo. *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*, 23, 1-34.

Santamarina, C. (2009). Percepción en niños y adolescentes de las personas mayores. *Boletín sobre el envejecimiento*, 38, 1-52.

Autores

ISABEL MARÍA GRACIA POVEA

Sevilla (1995). Graduada en Infermeria per la Universitat de Sevilla (US). Experta universitària en Processos i Intervencions d'Infermeria en l'Àmbit de Cures Generals per la Universitat Catòlica d'Àvila. Experta universitària en Infermeria en Sales d'Operacions i Cures Intraoperatòries per la Universitat Cardenal Herrera. Des de 2016 ha treballat en centres residencials per a gent gran, i actualment és la infermera del centre de dia Coll d'en Rabassa gestionat per DomusVi.

MIREIA RAMÍREZ PÉREZ

Alacant (1991). Graduada en Teràpia Ocupacional per la Universitat Miguel Hernández d'Elx. Des de 2018 ha desenvolupat la carrera professional en serveis d'atenció a la dependència, i fa xerrades a les famílies i als afectats pels diferents tipus de demències, també sobre envelliment. Actualment treballa en una residència i al centre de dia Coll d'en Rabassa gestionat per DomusVi.

MARIA ROMERO ADELL

Palma (1990). Graduada en Fisioteràpia per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Formació Professional en Activitats Físiques i Esportives per l'IES Bendinat. Postgrau de Reeduació Uroginecològica per la Universitat Gimbernat (UG). Des de 2017 ha treballat en serveis sociosanitaris i d'atenció a la dependència, i el 2019 treballa al centre de dia del Coll d'en Rabassa gestionat per DomusVi.

ROMINA PAULA VIOLA DROGO

Argentina (1988). Diplomada en Treball Social per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Experta universitària en Atenció Geriàtrica i Gerontologia per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Des de 2013, ha desenvolupat la carrera professional en serveis sociosanitaris i d'atenció a la dependència, en centres de dia i centres residencials per a gent gran. Des del final de 2015, és la coordinadora del centre de dia Coll d'en Rabassa gestionat per DomusVi.